

გივი ლუაშვილი

ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერების სტანდარტი (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრეაქტივის მიხედვით)

გივი ლუაშვილი

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი
(საკონსტიტუციო სამართლის მიმართულებით).

შესავალი

1. გამოსწორებელი ზიანი
2. საჯარო ინტერესი
3. საფრთხის რეალობა
4. გამოსწორებელი ზიანის აღმოფხვრის შეუძლებლობა
5. ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერების სტანდარტი „გარემოსდაცვითი ინდულგენციების საქმის“ მაგალითზე

დასკვნა

ბიბლიოგრაფია

შესავალი

ამ საკითხების განხილვისას დიდი მნიშვნელობა აქვს იმ სტანდარტს, რომლის მიხედვითაც საკონსტიტუციო სასამართლო აჩერებს ან არ აჩერებს სადავოდ გამხდარი ნორმატიული აქტის მოქმედებას. საინტერესოა, რა სტანდარტს იძლევა „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონის 25-ე მუხლის მე-5 პუნქტი, ამ კუთხით საყურადღებოა 2016 წლის 3 ივნისამდე არსებული და შემდგომი ნორმატიული მოცემულობა. რეფორმამდე არსებული ჩანაწერის მიხედვით, ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერება შესაძლებელი იყო, თუ საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევდა, „რომ ნორმატიული აქტის მოქმედებას შეუძლია გამოიწვიოს ერთ-ერთი მხარისათვის გამოუსწორებელი შედეგები.“ რეფორმის შემდეგ კი მივიღეთ შემდეგი ჩანაწერი: „თუ საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ ნორმატიული აქტის მოქმედებას შეუძლია ერთ-ერთი მხარისათვის გამოუსწორებელი შედეგი გამოიწვიოს, მოცემული საკითხი განსახილველად გადაეცემა საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმს, რომელსაც შეუძლია განმწესრიგებელ სხდომაზე პლენუმის სრული შემადგენლობის უმრავლესობით მიღებული გადაწყვეტილებით, საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე ან უფრო ნაკლები ვადით შეაჩეროს სადავო აქტის ან მისი სათანადო ნაწილის მოქმედება.“ ამ ჩანაწერის მიხედვით ისე გამოდის, თითქოს კანონმდებელმა გამოუსწორებელი ზიანის მიყენების სტანდარტი გადააქცია პლენუმისათვის ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერების საკითხის გადაცემის სტანდარტად, ხოლო პლენუმის მიერ ნორმის შეჩერების საკითხი საკანონმდებლო სტანდარტის გარეშე დატოვა.

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, თავისი პრაქტიკის მიხედვით, ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერების სტანდარტთან დაკავშირებით ყოველთვის აღნიშნავს, რომ ძირითადად გასათვალისწინებელია რამდენად დგას გამოუსწორებელი ზიანის საფრთხე¹ და რა მოცემულობაში ხვდება სხვათა (მესამე პირთა) უფლებები.² შესაბამისად, შევხებით საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკას, თუ რა შემთხვევებს მიიჩნევს გამოუსწორებელ ზიანად, რა გაჰყავს მესამე პირთა ინტერესებში, ასევე უფლების აღდგენის შესაძლებლობის საკითხს, რადგან ამ უკანასკნელის არსებობის შემთხვევაში სასამართლომ ამ მოტივით შეიძლება არ შეაჩეროს სადავო ნორმა.

1 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 20 მაისის №1/452,453 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, სამოტივაციო ნაწილი პ., 2.

2 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 7 ნოემბრის №1/3/509 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე სოფიო ებრაღიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, სამოტივაციო ნაწილი პ., 9.

1. გამოსწორებადი ზიანი

გამოსწორებელ ზიანში საკონსტიტუციო სასამართლო მოიაზრებს გამოსწორებელ შედეგს, რომლის დადგომაც ნიშნავს ისეთ ვითარებას, როდესაც ნორმის მოქმედებამ შეიძლება გამოიწვიოს უფლების შეუქცევადი დარღვევა და დამდგარი შედეგის გამოსწორება შეუძლებელი იქნება ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობის შემთხვევაშიც კი, ამასთან, პირს ასეთი შედეგის თავიდან აცილების სხვა სამართლებრივი შესაძლებლობა არ უნდა გააჩნდეს.³ გამოსწორებელი ზიანის საკითხს განვიხილავთ სამი საქმის მაგალითზე, „ეროვნული ბანკის საქმე“⁴, „ორგანოების ტრანსპლანტაციის საქმე“⁵ და „მეორე რეფორმის საქმე“⁶.

„ეროვნული ბანკის საქმეზე“ საკონსტიტუციო სასამართლომ შეაჩერა სადავოდ გამხდარი ნორმების მოქმედება, რადგანაც მიიჩნია, რომ სახეზე იყო გამოსწორებელი ზიანის სტანდარტი. ამ საქმეში სადავო იყო საქართველოს ეროვნული ბანკისგან საბანკო სექტორის საზედამხედველო ფუნქციის გამოყოფის საკითხი, რომლის მიხედვითაც უნდა შექმნილიყო „სსიპ საქართველოს საფინანსო ზედამხედველობის სააგენტო“. სასამართლომ თავიდანვე განსაზღვრა ის უფლებამოსილებები რაც „საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის თანახმად მიენიჭებოდა სააგენტოს.⁷ ამ ფუნქციების იდენტიფიკაციისა და გაანალიზების შედეგად სასამართლომ განსაზღვრა, თუ რა ნეგატიური ზიანი შეიძლება მოჰყოლოდა ამ ფუნქციების სააგენტოს მიერ განხორციელების არაკონსტიტუციურად ცნობას, და ეს შედეგი იყო სააგენტოს მიერ განხორციელებული ქმედებების ლეგიტიმურობის საეჭვოობა. საკონსტიტუციო სასამართლომ აღინიშნა, რომ სააგენტოს ფუნქციური დანიშნულების მთავარ არსს წარმოადგენს რიგი მაკონტროლებელი და შემზღუდავი ქმედებების განხორციელება (რომელიც მიმართულია საფინანსო სექტორისკენ), რაც უმეტეს შემთხვევაში, თავისთავად აჩენს შეზღუდვის შედეგად უკმაყოფილო მხარეს. იმ შემთხვევაში, თუ ასეთ უკმაყოფილო პირებს/სუბიექტებს მიეცემათ შესაძლებლობა, რომ იდავონ სააგენტოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე იმ მოტივით, რომ სააგენტოს არსებობა არის არაკონსტიტუციურად ცნობილი, ე.ი. სააგენტო არ იყო უფლებამოსილი ესა თუ ის გარიგება არ გაეფორმებინა ან თანხმობა არ მიეცა. ეს მოტივაცია კი ობიექტურად

3 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 20 მაისის №1/452,453 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, სამოტივაციო ნაწილი პ., 2.

4 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 12 ოქტომბრის №3/6/668, საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს პარლამენტის წევრთა ჯგუფი (ზურაბ აბაშიძე, გიორგი ბარამიძე, დავით ბაქრაძე და სხვები, სულ 39 დეპუტატი) საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

5 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 25 ნოემბრის №1/9/682 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე ლევან გვათუა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

6 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 17 ივნისის საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – №3/4/768,769 საქართველოს პარლამენტის წევრთა ჯგუფი (დავით ბაქრაძე, სერგო რატიანი, როლანდ ახალაია, ლევან ბეჟაშვილი და სხვები, სულ 38 დეპუტატი) და საქართველოს მოქალაქეები ერასტი ჯაკობია და კარინა შახპარიანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

7 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 20 მაისის №1/452,453 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, სამოტივაციო ნაწილი პ., 14.

წარმოშობდა უამრავ დავას. შედეგად ზიანი მართლაც გამოუსწორებელი იქნებოდა, რადგან ასობით მილიონი თანხის ბრუნვის ლეგიტიმაცია დაიკარგებოდა. მხარეებს მიეცემოდათ შესაძლებლობა, ედავათ სახელმწიფოსთვის ზიანის ანაზღაურებაზე (საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის მე-9 პუნქტი), რომელიც დადგა არაუფლებამოსილი პირის მიერ მიღებული გადაწყვეტილებით. სასამართლოს შეფასებით, ეს პროცესი შესაძლოა, იმდენად სავალალო ყოფილიყო, რომ უბრალოდ ჩამოშლილიყო საფინანსო სისტემა.⁸ აქვე აღსანიშნავია, რომ მოცემული კონსტიტუციური დავა მიმდინარეობდა საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ბ“ ქვეპუნქტითაც (დავა სახელმწიფო ორგანოებს შორის კომპეტენციის თაობაზე), საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონის 23-ე მუხლის მეორე პუნქტის მიხედვით კი მოცემული კომპეტენციის ფარგლებში კონსტიტუციური საჩივრის დაკმაყოფილება იწვევს კომპეტენციის დამრღვევი ნორმატიული აქტის ძალადაკარგულად ცნობას მისი ამოქმედებიდან (და არა საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების ძალაში შესვლიდან).⁹ ეს მოცემულობა ნათლად გვიჩვენებს, რომ სასამართლოს მიერ იდენტიფიცირებული გამოუსწორებელი ზიანის წყარო მართლაც რეალური იყო, რადგან სამომავლოდ მიღებულ გადაწყვეტილებას ექნებოდა უკუძალა და დააყენებდა ყველა სათანადო სამართლებრივ შედეგს.

„ორგანოების ტრანსპლანტაციის საქმე“ არის ყველაზე ნათელი და მარტივი მაგალითი იმისა, თუ რა შეიძლება იყოს გამოუსწორებელი ზიანი. ამ საქმეში მოსარჩელე დაავადებული იყო „ქრონიკული დაუზუსტებელი ჰეპატიტით, ღვიძლის ცეროზი, ასციდი, ბადი ქიარის სინდრომი, პორტული ჰიპერტენზია“, რის გამოც ესაჭიროებოდა ღვიძლის გადანერგვა. „ადამიანის ორგანოთა გადანერგვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-18 მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტი, რომელიც გახდა სადავო, ზღუდავს დონორთა წრეს მხოლოდ ნათესაური კავშირით, მოსარჩელესთვის კი კანონით განსაზღვრულ პირთა წრიდან არცერთი პირი არ აღმოაჩნდა მისთან შეთავსებადი ღვიძლით (აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ გვამური დონაცია საქართველოში არ არსებობს). მოსარჩელის სიცოცხლის გადარჩენის ერთადერთ შანსს კი წარმოადგენდა დონორი, ნათესაურ ან ემოციურ კავშირში მყოფ პირთა წრიდან. მოსარჩელის არსებული ჯანმრთელობის მდგომარეობიდან ირკვეოდა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საქმის საბოლოო გადაწყვეტამდე მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობა გაუარესდებოდა, უფრო მეტიც, საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე სადავოდ გამხდარი ნორმის მოქმედების გაგრძელებას შეიძლებოდა გამოეწვია მოსარჩელის გარდაცვალება. შესაბამისად, სასამართლოს ბევრი აღარ უფიქრია გამოუსწორებელი ზიანის საფრთხის არსებობაზე და საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე შეჩერდა სადავო ნორმის „იმ ნორმატიული შინაარსის მოქმედება, რომელიც ცოცხალ დონორთა წრიდან, რომელთაგან დაშვებულია ღვიძლის აღება, გამორიცხავს რეციპიენტთან ემოციურ კავშირში მყოფ პირს“¹⁰

„მეორე რეფორმის საქმეზე“ სასამართლომ მართალია, არ შეაჩერა სადავოდ გამხდარი ნორმების მოქმედება, მაგრამ განმარტა, რომ „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს

8 იხ. იქვე, სამოტივაციო ნაწილი პ., 20.

9 იხ. იქვე, სამოტივაციო ნაწილი პ., 16.

10 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 25 ნოემბრის №1/9/682 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე ლევან გვათუა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, სარეზოლუციო ნაწილი პ., 2.

შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე მუხლის მე-5 პუნქტის მიზნებისთვის გამოუსწორებელი შედეგის არსებობა გულისხმობს უფლების შეზღუდვით დამდგარი შედეგების გამოსწორების სამართლებრივ შეუძლებლობას საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილების შემდგომ. სასამართლომ მოცემული განმარტება შემდეგნაირად ახსნა: „სხვაგვარი განმარტების შემთხვევაში შეიქმნებოდა მოცემულობა, რომ ნებისმიერი კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად განსახილველად მიღება ქმნის სადავო ნორმების მოქმედების შეჩერების საფუძველს, რადგან არსებობს ვარაუდი, რომ სადავო ნორმები ზღუდავს კონსტიტუციურ უფლებას (ეწინააღმდეგება კონსტიტუციურ დებულებას)“¹¹

2. საქარო ინტერესი

საკონსტიტუციო სასამართლო ყოველთვის აღნიშნავს, რომ სადავოდ გამხდარი ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერებისას გასათვალისწინებელია საჯარო ინტერესი – „ნორმატიული აქტებით დადგენილი ქცევის ზოგადსავალდებულო წესები ემსახურება საზოგადოებრივი ცხოვრების შესაბამისი სფეროების მოწესრიგებას და კონკრეტული ლეგიტიმური მიზნების მიღწევას, კერძო და საჯარო ინტერესების დაცვას. რიგ შემთხვევებში სადავო ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერებამ შესაძლებელია, შეზღუდოს როგორც კერძო, ისე საჯარო ინტერესები და დააზიანოს ის ღირებულება, რის დასაცავადაც არის მიღებული ეს აქტი“¹². „ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში სადავო ნორმის მოქმედების შეჩერების შესახებ გადაწყვეტილების მიღებისას სასამართლომ უნდა შეაფასოს ნორმის შეჩერებით გამოწვეული სხვათა უფლებების დარღვევის საფრთხვე“¹³. შესაბამისად, საჯარო ინტერესის საკითხი მოიაზრება ნორმატიული აქტის შეჩერების სტანდარტის მნიშვნელოვან შემადგენელ ნაწილად. საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევა, როდესაც ნორმის მოქმედება სწორედ ამ საფუძველით არ ჩერდება. ამ საკითხს განვიხილავთ საკონსტიტუციო სასამართლოს ორი მნიშვნელოვანი საქმის მაგალითზე: 1. „მოსამართლეების დანიშვნის საქმე“¹⁴ და 2. „ორგანოების ტრანსპლანტაციის საქმე“.

11 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 17 ივნისის საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – №3/4/768,769 საქართველოს პარლამენტის წევრთა ჯგუფი (დავით ბაქრაძე, სერგო რატიანი, როლანდ ახალაია, ლევან ბუფაშვილი და სხვები, სულ 38 დეპუტატი) და საქართველოს მოქალაქეები ერასტი ჯაკობია და კარინა შახპარიანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

12 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 14 დეკემბრის NN№3/2/577 გადაწყვეტილება საქმეზე – „ა(ა) იპ ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC) და საქართველოს მოქალაქე ვახუშტი მენაბდე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“.

13 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 7 ნოემბრის №1/3/509 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე სოფიო ებრალიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

14 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 1 ივნისის №3/2/717 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს მოქალაქეები მთვარისა კველიშვილი, ნაზი დოთიაშვილი და მარინა გლოველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

„მოსამართლეების დანიშვნის საქმეში“ სდავო იყო „საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის რიგი ნორმები, რომლებიც განსაზღვრავდა საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს მიერ საქალაქო (რაიონულ) და სააპელაციო სასამართლოებში მოსამართლეების დანიშვნის საკითხს (მოსარჩელები იყვნენ მოსამართლეთა დანიშვნის კონკურსის მონაწილეები, რომლებსაც რამდენჯერმე ეთქვათ უარი დანიშვნაზე). სადავოდ გამხდარი ნორმების შეჩერების შედეგად ფაქტობრივად ჩერდებოდა მოსამართლეთა დანიშვნის პროცედურა, საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე. საკონსტიტუციო სასამართლომ მოცემულ შემთხვევაში მიიჩნია, რომ სადავო ნორმების მოქმედების შეჩერებით შესაძლებელია, გაუმართლებლად შეიზღუდოს მნიშვნელოვანი საჯარო და მესამე პირების ინტერესი, კერძოდ „ნორმის შეჩერება შესაძლოა, მნიშვნელოვნად აისახოს არა მხოლოდ სამოსამართლეო კანდიდატების უფლებებზე, არამედ, პირველ რიგში, კერძო პირების და სამართალწარმოების მხარეების მიერ სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზებაზე. გასათვალისწინებელია სასამართლოთა გადატვირთულობა და მხარეებისათვის სწრაფი მართლმსაჯულების უზრუნველყოფის ვალდებულება. იმ პირობებში, როდესაც იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს წარმომადგენლის განცხადებით, ბოლო წლებში გაორმაგებულია საქმეთა რაოდენობა და თითოეულ მოსამართლეს წარმოებაში აქვს რამდენიმე ასეული საქმე, ნორმის მოქმედების შეჩერება საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ გადაწყვეტილების გამოტანამდე, კიდევ უფრო დაამძიმებს საერთო სასამართლოებში შექმნილ, ისედაც გადატვირთულ, მდგომარეობას.“¹⁵ მოცემულ საქმეში სწორედ ეს გარემოება გახდა ძირითადი არგუმენტი, რის გამოც სადავოდ გამხდარი ნორმები არ შეჩერდა.

მოცემულ საქმეში ზემოთ ნახსენებ არგუმენტს თავად სასამართლოს შემადგენლობაშიც აღმოჩნდნენ მოწინააღმდეგეები, განსხვავებული აზრის მქონე მოსამართლეებმა არ გაიზიარეს ეს პოზიცია და აღნიშნეს, რომ „სასამართლოსათვის მიმართველი თითოეული პირის სამართლიანი სასამართლოს უფლებიდან მომდინარე, ინტერესს წარმოადგენს, მისი საქმე განიხილოს იმ მოსამართლემ, რომელიც დანიშნულია კონსტიტუციური სტანდარტის დაცვით. კონსტიტუციის დარღვევით მოსამართლის დანიშვნამ მნიშვნელოვნად შეიძლება შეუწყოს ხელი მისი და ზოგადად სასამართლო სისტემის ავტორიტეტის და კვალიფიკაციის ეჭვქვეშ დაყენებას. ეს ეჭვი კიდევ უფრო გამძაფრდება კონსტიტუციური სარჩელის დაკმაყოფილების და მოსამართლეთა დანიშვნის წესის არაკონსტიტუციურად ცნობის შემთხვევაში. შესაბამისად, მოცემულ შემთხვევაში საერთო სასამართლოების სისტემაში მოსამართლეთა კორპუსის შეუფერხებლად დაკომპლექტების სამართლიანი სასამართლოს უფლების რეალიზების ხელშემწყობ ფაქტორად განხილვა მოკლებულია ობიექტურ დასაბუთებას.“¹⁶

ჩვენი აზრით, მოცემულ შემთხვევაში უპირატესობა უნდამიენიჭოს იმ დიდსაჯარო ინტერესს, რომელსაც სასამართლოსადმი ნდობა ჰქვია. გასაგებია, რომ სწრაფი მართლმსაჯულებაც მნიშვნელოვანი კატეგორიაა, მაგრამ გაცილებით ნაკლები, ვიდრე სასამართლოსადმი საზოგადოების ნდობა. როდესაც ჩნდება ლეგიტიმური კითხვები საერთო სასამართლოების (საქალაქო/რაიონული, სააპელაციო სასამართლოები) მაფორმირებელი პროცედურის მიმართ,

15 იხ. იქვე, სამოტივაციო ნაწილი პ., 10.

16 იხ. იქვე, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების ქეთევან ერემაძის და მაია კოპალეიშვილის განსხვავებული აზრიდან, პ. 8.

აუცილებელია შევჩეროთ შესაბამისი პროცესი. თუ კარგად დავფიქრდებით, გამოუსწორებელი ზიანის საფრთხე გაცილებით იზრდება ამ ნორმების არაკონსტიტუციურობის შედეგზე, შედეგი კი მართლაც მძიმეა – ამ წესით დანიშნული მოსამართლეების უფლებამოსილება à მათ მიერ განხილული საქმეების კითხვის ნიშნის ქვეშ დაყენება. შამწუხაროდ, სასამართლომ ეს შედეგი მარტივი მიზეზის გამო არ გაითვალისწინა, ეს მიზეზი კი ის არის, რომ საკონსტიტუციო სასამართლომ ამ გადაწყვეტილებას (გინდაც მოცემული ნორმები არაკონსტიტუციურად გამოცხადდეს) არ ექნება უკუძალა და ყველაფერი ისე დარჩება, როგორც იყო. მოცემული მიზეზი გასაგებია, მაგრამ ეს მხოლოდ მედლის ერთი მხარეა (სამართლებრივი შედეგი მატერიალური, ხელშესახები გაგებით), მეორე მხარეს კი სასამართლოსადმი ნდობის საკითხი დგას, რომელიც აუცილებლად შეირყევა, თუ საკონსტიტუციო სასამართლომ სადავოდ გამხდარი ნორმები არაკონსტიტუციურად სცნო. არაკონსტიტუციურად ცნობის შემთხვევაში საერთო სასამართლოებში (საქალაქო/რაიონული, სააპელაციო სასამართლოები) გვეყოლება მოსამართლეები, რომლებიც დაინიშნენ არაკონსტიტუციური წესის შესაბამისად, ასეთ „იარლიყს“ კი არც ჩვენი სასამართლო და არც ჩვენი მოსამართლეები არ იმსახურებენ!

„ორგანოების ტრანსპლანტაციის საქმეზე“ სადავო ნორმის საჯარო სიკეთის (ლეგიტიმური მიზანი) დამცავ ობიექტად დასახელდა ორგანოთა ვაჭრობის თავიდან აცილება.¹⁷ ეროვნული კანონმდებლობა ითვალისწინებს ცოცხალი ადამიანისგან ორგანოს აღების შესაძლებლობას მისი ღონაძირის მიზნებისთვის, დონორ პირთა წრე კი სადავო ნორმით შეზღუდულია დონორსა და რეციპიენტს შორის არსებული გენეტიკური ან მყარი სოციალურ-სამართლებრივი კავშირით.

მოცემულ საქმეში სასამართლომ სრულად გაიზიარა მნიშვნელოვანი საჯარო ინტერესის არსებობა, რომლის დაზიანებაც შეიძლება გამოეწვია სადავო ნორმის მოქმედების შეჩერებას, თუმცა სასამართლომ მიუთითა ორ გარემოებაზე: 1. სადავო ნორმის მოქმედების შეჩერება არ იწვევს ადამიანის ორგანოებით ვაჭრობის ლეგალიზებას, რადგან მოქმედი კანონმდებლობა ითვალისწინებს ადამიანის ორგანოებით ვაჭრობის პრევენციის არაერთ მექანიზმს; 2. მოსარჩელე ითხოვს არა მთლიანად სადავო ნორმის მოქმედების შეჩერებას, არამედ სადავო ნორმის მხოლოდ იმ ნორმატიული შინაარსის შეჩერებას, რომელსაც გააჩნია რეციპიენტთან ნათესაური (სადავო ნორმაში მითითებულის გარდა, სხვა ნათესაური კავშირი) ან ემოციური კავშირი.

სასამართლომ ადამიანის ორგანოთა ვაჭრობის პრევენციის და ამ კონკრეტული საჯარო ინტერესის დაცვის მნიშვნელოვან გარანტიად მიიჩნია „ადამიანის ორგანოთა გადანერგვის შესახებ“ საქართველოს კანონის 28-ე–29-ე მუხლების შესაბამისად შექმნილი ტრანსპლანტაციის საბჭო და ტრანსპლანტაციის საინფორმაციო ცენტრი, რომლებიც პროცესის სხვადასხვა ეტაპზე ახორციელებენ ღონაძირის მართლზომიერების კონტროლს. ტრანსპლანტაციის საბჭოს თანხმობის გარეშე ცოცხალი ადამიანისგან ვერ მოხდება ორგანოს ტრანსპლანტაცია და

¹⁷ „ადამიანის ორგანოთა გადანერგვის შესახებ“ საქართველოს კანონის 52-ე მუხლის თანახმად, ადამიანის ორგანოების გადანერგვა აკრძალულია. სისხლის სამართლის კოდექსის 1351 მუხლის მიხედვით კი ასეთი ქმედება წარმოადგენს დანაშაულს.

სწორედ მას შეუძლია სადავოდ გამხდარი ნორმის კონკრეტული ნორმატიული შინაარსის შეჩერების პირობებშიც დაიცვას მოცემული საჯარო ინტერესი.

მოცემულ საქმეში მოსარჩელე იყო თავად რეციპიენტი, რომელსაც ესაჭიროებოდა ღვიძლის გადანერგვა, საკონსტიტუციო სასამართლო კი საბოლოოდ გადაწონა ამ ფაქტმა: „ადამიანის სიცოცხლე წარმოადგენს ფუნდამენტურ კონსტიტუციურ ღირებულებას, რომლის გარეშე საფუძველი ეცლება ფაქტობრივად ყველა კონსტიტუციურ უფლებას. საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე სადავო ნორმის მოქმედებამ შეიძლება გამოიწვიოს მოსარჩელის ჯანმრთელობის შეუქცევადი გაუარესება, მათ შორის გარდაცვალება. არსებული საკანონმდებლო რეგულირების ფარგლებში სადავო ნორმის მოქმედების შეჩერება არ ქმნის ისეთ საფრთხეს, რის გამოც ობიექტურ დამკვირვებელს შესაძლოა ეფიქრა, რომ სადავო ნორმის მოქმედების საჯარო ინტერესი ამეტებს მოსარჩელის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის ინტერესს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ უნდა დაკმაყოფილდეს მოსარჩელის მოთხოვნა და შეჩერდეს სადავო ნორმის იმ ნორმატიული შინაარსის მოქმედება, რომელიც ცოცხალ დონორთა წრიდან (რომელთაგან დაშვებულია ღვიძლის აღება), გამორიცხავს რეციპიენტთან ემოციურ კავშირში მყოფ პირს.“¹⁸

მოცემულ საქმეზე თანმხვედრი აზრის მქონე მოსამართლეებმა მიუთითეს, რომ კონკრეტულ პირებს შორის ემოციური კავშირის არსებობის დადგენა წარმოადგენს შეფასებით კატეგორიას. ტრანსპლანტაციის საბჭო კი კონკრეტულ შემთხვევაში წარმოადგენს სადავო ნორმაში განსაზღვრულ პირთა არსებობის დამადასტურებელ ორგანოს, რომელიც მოკლებულია შესაძლებლობას, დეტალურად შეისწავლოს და ობიექტურად გადაამოწმოს არანათესავ პირთა შორის კონკრეტული ემოციური კავშირის რეალურად არსებობა, ასეთი კავშირის ინტენსივობა და აღნიშნული უფლების ბოროტად გამოყენების შემთხვევების იდენტიფიცირება. მიუხედავად ამისა, მოსარჩელის მსგავს მდგომარეობაში მყოფი პირების სიცოცხლის უფლების დაცვის პრაქტიკულად და რეალურად განხორციელების უზრუნველყოფის მიზნით, თანმხვედრი აზრის მქონე მოსამართლეებმაც მიზანშეწონილად მიიჩნიეს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანამდე სადავო ნორმის მოქმედების შეჩერება მხოლოდ იმ რეციპიენტთა მიმართ, ვისი სიცოცხლის გადარჩენის ერთადერთი საშუალებას წარმოადგენს ღვიძლის გადანერგვა და არ ჰყავთ დონორი სადავო ნორმით განსაზღვრულ პირთა წრეში. შესაბამისად თანმხვედრი აზრის მქონე მოსამართლეთა აზრით, სადავო ნორმის მოქმედება უნდა შეჩერებულიყო იმ ნორმატიული შინაარსით, რომელიც ღვიძლის დონორობას უკრძალავს რეციპიენტთან ემოციური კავშირის მქონე პირებს იმ შემთხვევაში, როდესაც რეციპიენტს არ ჰყავს დონაციისათვის ვარგისი „ადამიანის ორგანოთა გადანერგვის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-18 მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტში მითითებული დონორი.¹⁹

¹⁸ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 25 ნოემბრის №1/9/682 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე ლევან გვათუა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, სამოტივაციო ნაწილი პ., 14.

¹⁹ იხ. იქვე, საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების ლალი ფავიაშვილის და ოთარ სიჭინავას თანმხვედრი აზრი პ., 10.

3. საფრთხის რეალობა

საკონსტიტუციო სასამართლო თავის სამართალწარმოების პრაქტიკაში ამხვილებს ყურადღებას საფრთხის რეალობაზე. ნორმატიული აქტის მოქმედების შესაჩერებლად აუცილებელია, რომ სადავოდ გამხდარი აქტის მოქმედებას საქმის საბოლოო განხილვამდე შეეძლოს ზიანის მიყენება მოსარჩელისთვის. საკონსტიტუციო სასამართლოს, ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერებისას, სადავო ნორმატიული აქტის მოქმედების მიერ მიყენებული ზიანის რეალობის საკითხი არ აქვს დეტალურად განმარტებული, ეს საკითხი მან ახსენა „მოსამართლეთა დანიშვნის საქმეზე“ – სადაც აღინიშნა, რომ „აღნიშნული საფრთხე რეალური, გარდაუვალი, კონკრეტული და არა აბსტრაქტული/ ჰიპოთეტურ ხასიათის მატარებელი“ უნდა იყოს.²⁰

ჩვენი აზრით, ნორმის შეჩერების სტანდარტის ეს ნაწილი თავშივე დაკმაყოფილებულად ჩაითვლება, თუ საკონსტიტუციო სასამართლო გადაწყვეტს კონსტიტუციური სარჩელის არსებითად მიღებას, ეს იმიტომ, რომ „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 39-ე მუხლის პირველი პუნქტის „ა“ ქვეპუნქტი (საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის პირველი პუნქტიდან გამომდინარე) თავშივე გამორიცხავს „a quo popularis“-ის – „საქართველოს მოქალაქეებს, საქართველოში მცხოვრებ სხვა ფიზიკურ პირებს და საქართველოს იურიდიულ პირებს, თუ მათ მიაჩნიათ, რომ დარღვეულია ან შესაძლებელია, უშუალოდ დაირღვეს საქართველოს კონსტიტუციის მეორე თავით აღიარებული მათი უფლებანი და თავისუფლებანი“. საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ განვითარებული სტანდარტის მიხედვით, უნდა დადგინდეს გამოუსწორებელი ზიანის არსებობა და შემდგომ ამ ზიანის დადგომის რეალობა. დადგომის რეალობაში კი იგულისხმება შედეგის დადგომის შესაძლებლობის რეალობა და არა მაინცდამაინც ასპროცენტიანი, გარდაუვალი შედეგის დადგომა.

4. გამოუსწორებელი ზიანის აღმოფხვრის შეუძლებლობა

საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით, სადავოდ გამხდარი ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერების სტანდარტის ერთ-ერთ შემადგენელ მოთხოვნას წარმოადგენს გამოუსწორებელი ზიანის აღმოფხვრის შეუძლებლობა. ეს კრიტერიუმი გულისხმობს, რომ

20 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 1 ივნისის №3/2/717 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს მოქალაქეები მთვარისა კველიშვილი, ნაზი დოთიაშვილი და მარინა გლოველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, სამოტივაციო ნაწილი პ., 5.

მოსარჩელე მხარეს კონსტიტუციური სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაშიც კი არ უნდა ჰქონდეს თავისი სამართლებრივი ინტერესის აღდგენის შესაძლებლობა.

„მოსამართლეების დანიშვნის საქმეზე“ საკონსტიტუციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად მოსარჩელეებს, როგორც კონკურსანტებს, უფლება აქვთ დანიშვნაზე უარის მიღების შემთხვევაში, შემდგომაც მიიღონ კონკურსში მონაწილეობა – „საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაში მოსარჩელეებს კვლავ ექნებათ შესაძლებლობა, მონაწილეობა მიიღონ მოსამართლის თანამდებობის დასაკავებლად გამოცხადებულ კონკურსში, რომლის ფარგლებშიც იუსტიციის უმაღლესი საბჭო ვალდებული იქნება, დაასაბუთოს გადაწყვეტილება მოსამართლის თანამდებობაზე დანიშვნის ან დანიშვნაზე უარის თქმის შესახებ და ამავე დრო იარსებებს ამ გადაწყვეტილების გასაჩივრების შესაძლებლობა.“²¹ შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოცემულ საქმეზე გადაწყვეტილებას უფლებაში აღმდგენი ეფექტი ექნება და მოსარჩელეების შუამდგომლობა სადავოდ გამხდარი ნორმატიული აქტების მოქმედების შეჩერების თაობაზე დაუსაბუთებელია.

საკონსტიტუციო სასამართლომ ამ არგუმენტის პარალელურად გაითვალისწინა 2010 წლის 15 ოქტომბრის კონსტიტუციური ცვლილება, რომლის მიხედვითაც (საქართველოს კონსტიტუციის 86-ე მუხლის მე-2 პუნქტი) მოსამართლეები თანამდებობაზე განწესდებიან უვადოდ (საპენსიო ასაკამდე 65 წელი). ეს მოცემულობა საერთო სასამართლოების სისტემაში (საქალაქო/ რაიონული, სააპელაციო სასამართლოები) ამცირებს ვაკანსიების წარმოშობის შესაძლებლობას, შესაბამისად, საკონსტიტუციო სასამართლომ შეაფასა მოსარჩელეების, როგორც კანდიდატების, შემდგომი მონაწილეობა მოსამართლეების შესარჩევ კონკურსში, გადაწყვეტილების სამოტივაციო ნაწილში აღწერილია ეს საკითხი: „ამავე დროს, მოსამართლის თანამდებობის დასაკავებლად კონკურსის გამოცხადება უკავშირდება ვაკანსიის წარმოშობას, რომელიც მომავალშიც იარსებებს მოსამართლეების უფლებამოსილების ვადის გასვლის ან სხვა მიზეზით მისი უფლებამოსილების შეწყვეტის შემთხვევაში. მაშინაც კი, თუ სასამართლოს მიერ საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე მოხდება არსებული ვაკანსიების სრულად შევსება, აღნიშნული ვერ მიაყენებს მოსარჩელეს გამოუსწორებელ ზიანს, ვინაიდან მოსამართლეთა შესარჩევი კონკურსი, როგორც წესი, ტარდება წელიწადში ორჯერ, ამჟამად კონკურსი გამოცხადებულია საერთო სასამართლოების სისტემაში არსებულ 65 ვაკანსიაზე, ხოლო 2016 წლის მაისიდან დეკემბრამდე, მოსამართლეთა უფლებამოსილების ვადის გასვლის გამო, სისტემაში წარმოიქმნება დამატებით 29 ვაკანსია, 2017 წელს კი – 41.“ ამ რიცხვებზე დაყრდნობით საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ მოსარჩელეებს, როგორც კანდიდატებს, სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაშიც ექნებათ უფლების აღდგენის რეალური შესაძლებლობა.

მოცემულ საქმეზე განსხვავებული აზრის მქონე მოსამართლეები ამ არგუმენტაციას არ დაეთანხმნენ, მათ განავითარეს შემდეგი მსჯელობა: საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე, არსებობდა არსებული კონკურსის (65 ვაკანტურ ადგილზე) დასრულების

21 იხ. იქვე, სამოტივაციო ნაწილი პ., 8.

და მოსარჩელეთა დანიშვნაზე დაუსაბუთებლად უარის თქმის რეალური შესაძლებლობა. უფლების შესაძლო დარღვევის აღმოფხვრა ვერ მოხდება ვერც საქმეზე მიღებული საბოლოო გადაწყვეტილებით, ვინაიდან სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაშიც კი ვერ მოხდება კონკურსის შედეგების გადახედვა და უკვე დანიშნული მოსარჩელების მაგიერ სხვათა დანიშვნა. შესაბამისად, განსხვავებული აზრის მქონე საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრებმა ამ თვალსაზრისით მიიჩნიეს, რომ არსებობდა მოსარჩელის უფლების დარღვევის შეუქცევად ხასიათი.

განსხვავებული აზრის მქონე მოსამართლეებმა აღნიშნეს, რომ ისინი არ იზიარებენ არგუმენტს, რომლის თანახმადაც, მოსამართლის ვაკანსიები მომავალშიც იარსებებს და შესაბამისად, მათ საშუალება მიეცემათ, ხელახლა მიიღონ კონკურსში მონაწილეობა. მათი აზრით, ამა თუ იმ კონკურსის ფარგლებში პირის მოსამართლის თანამდებობაზე უარის თქმა თავისთავად იწვევს გამოუსწორებელ შედეგებს, სადავო ნორმების არაკონსტიტუციურად ცნობის შემთხვევაში იგივე თანამდებობაზე (კონკურსის შედეგად მისი შევსების შემთხვევაში) კონკურსი თავიდან არ ჩატარდება და დაუსაბუთებლად უარის თქმის სამართლებრივი შედეგების გამოსწორება აღარ მოხდება. განსხვავებული აზრის მქონე მოსამართლეებმა ამავე დროს მიუთითეს, რომ სამომავლოდ ვაკანსიების რაოდენობა გაცილებით ნაკლები იქნება, რაც იმას ნიშნავს, რომ მნიშვნელოვნად მცირდება მოსარჩელეთა შესაძლებლობა, დაიკავონ სასურველი თანამდებობა. მათი აზრით, „გამოუსწორებელი შედეგის დადგომა აუცილებლად არ გულისხმობს უფლების სრულად, შეუქცევადად გაქრობას. თუ სადავო ნორმის მოქმედებას შეიძლება მოჰყვეს უფლების დამცრობა, მისი რეალიზების შესაძლებლობის შეუქცევადად შემცირება, მაშინ იგი ამ თვალსაზრისით გამოუსწორებელ შედეგებს მოიტანს. ის ფაქტი, რომ სადავო ნორმის შედეგად მოსარჩელებს სრულად არ წაერთმევათ კონსტიტუციის 29-ე მუხლით დაცული უფლება, თავისთავად გულისხმობს გამოუსწორებელი შედეგის არარსებობას. თუ სადავო ნორმის მოქმედების შედეგად უფლების დამცრობა, მისი რეალიზების შესაძლებლობის მნიშვნელოვნად და შეუქცევადად შემცირება ხდება, ეს გამოუსწორებელ შედეგებს მოიტანს „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 25-ე მუხლის მე-5 პუნქტის მიზნებისთვის.“²²

22 იხ. იქვე, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრების ქეთევან ერემაძის და მაია კოპალეიშვილის განსხვავებული აზრიდან, პ. 6.

5. ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერების სტანდარტი „გარემოსდაცვითი ინდულგენციის საქმის“ მაგალითზე

„გარემოსდაცვითი ინდულგენციების საქმეზე“²³ სადავო იყო „გარემოს დაცვის შესახებ“, საქართველოს კანონის 57¹⁰ მუხლის პირველი და მე-3 პუნქტების კონსტიტუციურობა საქართველოს კონსტიტუციის 37-ე მუხლის მე-3 და მე-4 პუნქტებთან²⁴ მიმართებით. სადავო ნორმების მიხედვით, საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროსა და დაინტერესებულ პირს შორის შესაძლებელია დაიდოს შეთანხმება, რომლის თანახმადაც, შეთანხმებით გათვალისწინებულ პერიოდში დაინტერესებული პირი გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის სფეროში ჩადენილ/განხორციელებულ ქმედებაზე, სახელმწიფო ან ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების მიმართ თავისუფლდება სამოქალაქო ან/და ადმინისტრაციული პასუხისმგებლობისაგან. შეთანხმებით გათვალისწინებულ პერიოდში პირი თავისუფლდება ჯარიმის გადახდის, ზიანის ანაზღაურების, რაიმე სახის ვალდებულების შესრულების ან მოსაკრებლის გადახდის ვალდებულებისაგან, შეთანხმების პირობების (გარკვეული თანხის გადახდა ან/და სხვა ვალდებულების შესრულება) შესრულების სანაცვლოდ.²⁵ სადავო ნორმებით გათვალისწინებული შეთანხმება შესაძლებელია, დადებულიყო როგორც წარსულ, ასევე მომავალ პერიოდზე. შესაბამისად, პირს ეძლეოდა საშუალება, განუსაზღვრელი ოდენობის ზიანი მიაყენებინა გარემოსთვის, რაც კანონიერ ქმედებად ჩაითვლებოდა და შესაძლებელია, გარემოსთვის კატასტროფული შედეგების მომტანი აღმოჩენილიყო. ამავდროულად, გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ შეთანხმება იდებოდა არა დაინტერესებული პირის კონკრეტულ ქმედებასთან დაკავშირებით, არამედ მისი საქმიანობის პერიოდთან, შესაძლო სამართალდარღვევათა განუსაზღვრელ მოცულობასთან მიმართებით. კანონი არ ადგენდა სახელმწიფო ორგანოების რაიმე სახის ვალდებულებას, შეთანხმების დადებამდე შეემოწმებინათ დაინტერესებული პირის მიერ შეთანხმებით გათვალისწინებულ პერიოდში ჩადენილი სამართალდარღვევები და განესაზღვრათ გარემოსათვის მიყენებული ზიანის მოცულობა, ამასთანავე, „გარემოს დაცვის შესახებ“ საქართველოს კანონის 57¹⁰ მუხლის მე-4 პუნქტის თანახმად, „დაუშვებელია პირის მიერ შეთანხმებით გათვალისწინებულ პერიოდში გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის სფეროში ჩადენილი/განხორციელებული ქმედების შემოწმება“. აღნიშნულიდან გამომდინარე კანონი იძლეოდა შეთანხმების იმგვარად დადების

23 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 10 აპრილი №2/1/524 გადაწყვეტილება საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე გიორგი გაჩეჩილაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

24 საქართველოს კონსტიტუციის 37-ე მუხლის მე-3 პუნქტის თანახმად, „ყველას აქვს უფლება, ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოში, სარგებლობდეს ბუნებრივი და კულტურული გარემოთი. ყველა ვალდებულია, გაუფრთხილდეს ბუნებრივ და კულტურულ გარემოს, აღნიშნული კონსტიტუციური დანაწესი, ერთი მხრივ, განამტკიცებს ადამიანის ძირითად უფლებას, ცხოვრობდეს ჯანმრთელობისათვის უვნებელ გარემოში, ხოლო, მეორე მხრივ, ადგენს, საზოგადოების თითოეული წევრის ვალდებულებას, გაუფრთხილდეს ბუნებრივ და კულტურულ გარემოს. „სახელმწიფო ახლანდელი და მომავალი თაობების ინტერესების გათვალისწინებით, უზუნველყოფს გარემოს დაცვას და ბუნებრივი რესურსებით რაციონალურ სარგებლობას, ქვეყნის მდგრად განვითარებას საზოგადოების ეკონომიკური და ეკოლოგიური ინტერესების შესაბამისად ადამიანის ჯანმრთელობისათვის უსაფრთხო გარემოს უზრუნველსაყოფად“.

25 ეს რეგულაცია საქართველოს კანონმდებელმა მიიღო ტოტალური ღერეგულაციის პოლიტიკის პერიოდში, ეს „ნოვცია“ იყო ამ პოლიტიკის მახინჯი გამოძახილი.

შესაძლებლობას, რომ ცნობილი არ იყო, კონკრეტულად რა მოცულობის სავარაუდო სამართალდარღვევა ეთვლება კანონიერად დაინტერესებულ პირს. გარდა ამისა, მის მიერ სავარაუდოდ ჩადენილი სამართალდარღვევების გამოკვლევა არც შეთანხმების დადების შემდეგ ხდებოდა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, კანონი უშვებდა, სახელმწიფო კომპენსაციის გადახდის სანაცვლოდ, განუსაზღვრელი მოცულობით ჩადენილ სამართალდარღვევებზე პირის პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების შესაძლებლობას.

სწორედ მსგავსი ნორმები გახადა უფლებამოსილმა მოსარჩელემ სადავოდ, მოითხოვა „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონის 25-ე მუხლის გამოყენება და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ თავის საოქმო ჩანაწერის სამოტივაციო ნაწილში მარტივად და მშრალად უთხრა უარი სადავო ნორმების მოქმედების შეჩერებაზე: „სადავო ნორმის შეჩერების თაობაზე მოსარჩელის მოთხოვნასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ მოსარჩელემ სასამართლოს არ წარუდგინა რაიმე არგუმენტი, რომელიც საკონსტიტუციო სასამართლოს მისცემდა იმ დასკვნის გაკეთების შესაძლებლობას, რომ სადავო ნორმატიული აქტის მოქმედებას შეუძლია გამოიწვიოს გამოუსწორებელი შედეგები მოსარჩელე მხარისათვის. შესაბამისად, მოსარჩელის ეს მოთხოვნა დაუსაბუთებელია.“²⁶ აღსანიშნავია, რომ საკონსტიტუციო სასამართლომ თავის გადაწყვეტილებით არაკონსტიტუციურად სცნო ეს ნორმები. არაკონსტიტუციური ნორმების მოქმედება კი ოთხი თვით – განმწესრიგებელი სხდომიდან (28.12.2012 წ.) საბოლოო გადაწყვეტილების მიღებამდე (10.04.2013 წ.), გახანგრძლივდა.

ჩვენი აზრით, სახეზე იყო, მოცემული სადავო ნორმების მოქმედების შეჩერების უპირობო საფუძველი. უდავოდ იდგა გამოუსწორებელი ზიანის საფრთხე, ზიანი კი ამ შემთხვევაში უმნიშვნელოვანეს სიკეთეზე – გარემოზე მოქმედებდა, რომლის აღდგენა და შეფასებაც საკმაოდ რთული ან შეუძლებელი საქმეა (სამწუხაროდ, არ არსებობს მონაცემები, თუ რამდენი მსგავსი შეთანხმება დაიდო ზემოთ ნახსენებ ოთხ თვეში). არსებული გამოუსწორებელი საფრთხე იყო რეალური – რეალურობა კი იმაში გამოიხატებოდა, რომ არსებული ნორმის მოქმედების საფუძველზე შეიძლებოდა, ნებისმიერ დროს დადებულყოფილ მსგავსი შეთანხმება და გამოუსწორებელი, შეუფასებელი ზიანი მისდგომოდა გარემოს. ასევე არ არსებობდა მიყენებული ზიანის აღდგენის ეფექტური საშუალება. რაც შეეხება სადავო ნორმის მოქმედების შეჩერებით გამოწვეულ ეფექტს მესამე პირების და საზოგადო ინტერესების მიმართ: ამ შემთხვევაში სასწორის მეორე მხარეზე მსგავსი ღირებულება არცკი მოჩანდა, რადგან თავად ასეთ ინტერესს წარმოადგენს გარემოს დაცვა. ჩვენი აზრით, ეს საქმე თავის სენსიტიურობით არ ჩამოუვარდება „ორგანოების ტრანსპლანტაციის საქმეს“, რომელშიც გამოუსწორებელი ზიანის სახით ადამიანის სიცოცხლე იდგა. ასევე ამ საქმეშიც სწორედ ასეთივე მგრძობიარე სიკეთე იდგა, რომელიც საკონსტიტუციო სასამართლომ, სამწუხაროდ, ვერ გააცნობიერა. ამ საქმეზე სადავო ნორმატიული აქტის მოქმედების არშეჩერება იყო უდავოდ არასწორი და მიუღებელი გადაწყვეტილება, თუმცა ნეგატიური გამოცდილებაც გამოცდილებაა და სწორედ მათი დახმარების საფუძველზე უნდა გამოვიტანოთ სათანადო დასკვნები. ასეთ

26 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 28 დეკემბერი №2/3/524 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე გიორგი გაჩეჩილაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, სამოტივაციო ნაწილი პ., 2.

სათანადო დასკვნად შეგვიძლია მივიღოთ ის შემდგომი პრაქტიკა, რომელიც საკონსტიტუციო სასამართლოში განვითარდა 2013 წლის შემდეგ.

თავიდანვე ჩანდა, რომ კანონმდებელი ამ სადავო ნორმით უარს ამბობდა გარემოსდაცვითი სამართალდარღვევის პრევენციაზე, ის დაინტერესებულ პირს აძლევდა „ინდულგენციას“, რომლითაც პატიობდა ჩადენილ და მომავალში ჩასადენ „ცოდევებს“. მსგავსი მექანიზმის საფუძველზე, პირისათვის გარემოზე ზემოქმედების ფართო თავისუფლების მინიჭება კონფლიქტში მოდიოდა სახელმწიფოს პოზიტიურ ვალდებულებასთან, უზრუნველყოს გარემოს დაცვა ადამიანის ჯანმრთელობისთვის უვნებელი პირობების შესანარჩუნებლად.

დასკვნა

შეჯამების სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკის მიხედვით, სადავოდ გამხდარი ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერების სტანდარტი შემდეგნაირად გამოიყურება:

- უნდა არსებობდეს მოსარჩელესთვის გამოუსწორებელი შედეგის დადგომის საფრთხე, რომლის აღმოფხვრა ვერ მოხდება სარჩელის დაკმაყოფილების შემთხვევაშიც;
- არ უნდა არსებობდეს უფლების აღდგენის (გამოუსწორებელი ზიანის) რეალური, ეფექტური, ქმედითი და არა ილუზორული საშუალება.
- არსებული გამოუსწორებელი საფრთხე უნდა იყოს რეალური, გარდაუვალი და კონკრეტული;
- სადავოდ გამხდარი ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერება არ უნდა იწვევდეს მესამე პირების ან/და საზოგადოებრივი ინტერესების გაუმართლებელ, არათანაზომიერ შეზღუდვას.

აღსანიშნავია, რომ სადავოდ გამხდარი ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერებისთვის, ზემოთ ჩამოთვლილი ყველა გარემოება უნდა არსებობდეს ერთად, კუმულატიურად და არა ცალ-ცალკე.

როგორც ვხედავთ, სადავოდ გამხდარი ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერებისთვის დადგენილია საკმაოდ მკაცრი, მაღალი სტანდარტი, ერთ-ერთი მიზეზი საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართალწარმოების პრაქტიკაში, ამ მექანიზმის იშვიათი გამოყენებისა,²⁷ სწორედ მისი სირთულე და გამოყენების მაღალი სტანდარტია.

²⁷ საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 24 დეკემბრის №3/2/577 გადაწყვეტილება საქმეზე – ა(ა) იპ "ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC)" საქართველოს მოქალაქე ვახუშტი მენაბდე

სადავო ნორმის მოქმედების შეჩერება ხდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც არსებობს რეალური საფრთხე, რომ სადავო ნორმის მოქმედება გამოიწვევს მხარისათვის გამოუსწორებელ შედეგებს. შესაბამისად, სადავო ნორმის მოქმედების შეჩერების ინსტიტუტი მიმართულია იმ აუცილებელი და შეუქცევადი საფრთხის პრევენციისკენ, რომელიც შეიძლება მოჰყვეს სადავო აქტის მოქმედებას და რომლის გამოსწორება შესაძლებელია, ვერ მოხდეს საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ამ აქტის არაკონსტიტუციურად ცნობის შემდეგაც (ასევე გამოუსწორებელი ზიანის მიყენების საფრთხე უნდა იყოს აშკარა და არ არსებობდეს მესამე პირების და საზოგადოებრივი ინტერესის გაუმართლებელი შეზღუდვის რისკი).

ბიბლიოგრაფია

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართლებრივი აქტები გადაწყვეტილებები

- 1) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2014 წლის 24 დეკემბრის №3/2/577 გადაწყვეტილება საქმეზე – ა(ა)იპ „ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC)“ საქართველოს მოქალაქე ვახუშტი მენაბდე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ;
- 2) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2013 წლის 10 აპრილი №2/1/524 გადაწყვეტილება საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე გიორგი გაჩეჩილაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

საოქმო ჩანაწერები

- 1) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 17 ივნისის საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – №3/4/768,769 საქართველოს პარლამენტის წევრთა ჯგუფი (დავით ბაქრაძე, სერგო რატიანი, როლანდ ახალაია, ლევან ბეჟაშვილი და სხვები, სულ 38 დეპუტატი) და საქართველოს მოქალაქეები ერასტი ჯაკობია და კარინა შახპაროიანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ;

- 2) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2016 წლის 1 ივნისის №3/2/717 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს მოქალაქეები მთვარისა კველიშვილი, ნაზი დოთიაშვილი და მარინა გლოველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ;
- 3) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 25 ნოემბრის №1/9/682 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე ლევან გვათუა საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ;
- 4) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2015 წლის 12 ოქტომბრის №3/6/668, საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს პარლამენტის წევრთა ჯგუფი (ზურაბ აბაშიძე, გიორგი ბარამიძე, დავით ბაქრაძე და სხვები, სულ 39 დეპუტატი) საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ;
- 5) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 28 დეკემბერი №2/3/524 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე გიორგი გაჩეჩილაძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ;
- 6) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2012 წლის 7 ნოემბრის №1/3/509 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს მოქალაქე სოფიო ებრალიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ;
- 7) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 20 მაისის №1/452,453 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე – საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.